

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA H. F. EWALDS
SKOLEDAGE

AF

OLAF CARLSEN

CAND. PHIL.

1928

SÆRTRYK AF SORANER-BLADET

13. AARG. NR. 2 OG 3

FRA H. F. EWALDS SKOLEDAGE

FRA H. F. EWALDS SKOLEDAGE

AF

OLAF CARLSEN

CAND. PHIL.

1928

SÆRTRYK AF SORANER-BLADET

13. AARG. NR. 2 OG 3

Om sin Skoletid i Sorø har Forfatteren *H. F. Ewald* ikke fortalt ret meget i de Livserindringer, som efter hans Død blev udgivet af en af hans Sønner, og som er omtalt i den Mindeartikel, der fremkom her i Bladet i Anledning af Hundredaarsdagen for hans Fødsel.¹⁾ I nogle Erindringer, han i 1898 skrev i »Illustreret Tidende«, og hvori han omtaler Minder og Oplevelser fra 1848, nævner han ogsaa sit Ungdomsophold paa Sorø Akademi, som han skyldte den Dygtighed i Hugging og Ridning, der blev ham til saa god Nytte under dette Aars krigeriske Begivenheder; men intetsteds har han udtrykt sig om sin aandelige Gæld til Sorø, og her blev dog — som det er sagt i ovennævnte Mindeartikel — sikkert Grunden lagt til *H. F. Ewalds* Kærlighed baade til de store, historiske Minder og til Livet i den skønne, frie Natur; hans niaarige Soranertid — fra 1834 til 1843 — kan ikke have undladt at sætte sig varige Spor i hans Sind, og et rigt Fond af soranske Oplevelser og Minder maa han have taget med sig, da han i sit 22. Aar forlod Sorø.

Det er et Par af disse Oplevelser, der her skal omtales; ikke kun fordi et senere kendt Navn som *H. F. Ewalds* spiller Hovedrollen, men fordi disse Tildragelser giver et interessant Billede af Datidens Skoleliv og pædagogiske Metoder og foranlediger en vigtig Drøftelse

telse af disses Hensigtsmæssighed; og samtidig faar vi ved at se Direktor *Waages* Stilling i og til, hvad der ved denne Lejlighed foregik, et andet Indtryk af ham end det almindeligt kendte, som stammer fra Biskop *Fogtmanns* Breve til *Peder Hjort*.

Fogtmann havde som bekendt været Lektor ved Sorø Akademi; men det var ikke her, han havde haft Lejlighed til at lære Waage at kende; thi han havde forlængst forladt Sorø, da Waage blev Direktor; men inden Fogtmann kom til Sorø, havde han i flere Aar været Waages Kollega som Adjunkt paa Herlufsholm. Karakteristiken, som Fogtmann har givet, bygger da paa Kendskabet til den unge Adjunkt Waage og kan ikke uden Forbehold anerkendes som gyldig, naar Talsen er om den ældre Waage som Direktor ved Akademiet i Sorø.

Aalborgbispens ansaa Waage for at være baade vel-tænkende og velsindet, men ikke for at være i Besiddelse af den videnskabelige Dannelse eller den selvstændige Karakter, som hørte til at staa i Spidsen for Sorø Akademi;²⁾ han mente, at Waage ikke var karakterfast nok til at være Direktor i Sorø, og at han som en godmodig og svag Mand noget for meget vilde jage efter Folkegunst, — *captare auram popularem*.³⁾

Waage selv fandt sit Embede forunderligt og gennemvævet af saa meget Smaavrøvl.⁴⁾

Naar man har læst, hvad der i det følgende kan meddeles, vil man sikkert ikke ganske kunne underskrive Fogtmanns Dom.

Ved Direktor Waages Død skrev »Fædrelandet«, at denne ved en sjelden, mild Humanitet udmærkede Mand var vel skikket til at være det forsonende Led i Sorøs stridige, lærde Republik.⁵⁾ Hertil maa det dog bemærkes, at han ikke var i Stand til at forsones Hjort, der havde tænkt sig selv som Estrups Efterfølger, og naar vi tillige ved, at Fogtmann i sin Tid arbejdede for Hjorts Kandidatur,⁶⁾ saa har vi yderligere Grund til at stille os skeptiske overfor Fogtmanns Karakteristik af

Waage og mene, at han efter dette ikke har kunnet dømme helt uhildet.

Mynster indrømmer i et Brev til Hjort, at vel havde Waage begaaet Misgreb; men paa den anden Side maatte han tilstaa, at den Tone, hvori Hjort i længere Tid havde omtalt Waage, havde været Mynster meget krænkende, og det blev almindeligt beklaget, at Waages retskafne Vilje og hans mange fortrinlige Egenskaber ikke i Sorø havde fundet anden Paaskønnelse, end at han skulde dø med et brudt Hjerte.⁷⁾

Foruden disse indledende Bemærkninger, der er nødvendige, for at man kan forstaa Betydningen og faa det rette Udbytte af de i det følgende meddelte Breve, skal det her i Indledningen endvidere bemærkes, at naar det i Ewalds Erindringer i »Illustreret Tidende« hedder, at der undertiden blev vist ham som Søn af Frederik VI's Generaladjutant større Opmærksomhed, end han personlig kunde gøre Krav paa, saa har han i hvert Fald herved ikke kunnet tænke paa sine Sorø dage.

Selve den her omhandlede Sag nævner Fogtmann i et Brev af ¹¹/₂—1839;⁸⁾ Rygterne havde berettet om et Oprør blandt Akademiets Disciple, og Fogtmann udtaler sin Frygt for, at det for en stor Del skyldes en alt for slap Disciplin, — Direktoren hed jo Waage, saa det var naturligvis for Fogtmann den forklarende Grund. Hjort tog iøvrigt ikke Sagen saa højtideligt; han kaldte det nok slemme, men naturlige Drengestreger.

Herefter kan jeg vist gaa til selve Sagen og lade Ewalds Far lægge for med følgende Brev til Direktor Waage.⁹⁾

Kiøbenhavn, den 9. Februar 1839.

Deres Høivelbaarenhed vil finde det saare naturligt, at min Søn har aabnet sit Hierte for sine Forældre angaaende den Behandling, som er vederfaret ham, det 17aarige, confirmerede unge Menneske, af en af hans Lærere, Herr *Hansen*.¹⁰⁾

Ikke vil jeg dølge for Dem, at jeg smigrede mig med det, maaske ei ubillige Haab, at Deres Høivelbaarenhed vilde have værdiget mig nogle Linier i Anledning af denne mig saa nærgaaende, vist nok i alle Henseender beklagelsesværdige Sag. Men da denne Berørligelse ikke er bleven mig til Deel, tager jeg mig den Frihed ærbødigst at anmode Academiets øverste Forsatte om en Meddelelse af det Forefaldne.

Thi omendskiønt min Søns Brev af 4. Februar bærer Oprigtighedens Præg, og andre samtidig fra uparthiske Kilder hertil komne Efterretninger stadfæste hans Fremstilling, saa bør jeg dog vist nok suspendere min endelige Bedømmelse af Sagen og ethvert videre Skridt i samme, indtil jeg har havt den Ære at modtage Herr Directeurs Svar, hvilket derfor med Længsel seer imøde

Deres Høivelbaarenheds
ærbødigste

Høivelbaarne

Carl Ewald.

Herr Professor Waage, Dr. Theol.
Director for Academiet i Sorø.

Direktor Waages Svar af 14. Februar 1839 paa dette Brev lyder efter Koncepten:

Jeg behøver vist ikke at sige Deres Høivelbaarenhed, at jo mere jeg har fattet Godhed for en Eleve — saaledes som for Deres Søn fra Begyndelsen af og i Særdeleshed fra den Tid, da han i afvigte Sommer begyndte at blive ordentlig flittig¹¹⁾ — desto mere gjør det mig altid ondt, naar der træffer noget Ubehageligt for ham eller med ham. Det har derfor naturligviis gjort mig meget ondt for Deres Søn, baade med Hensyn til hans Conflict med Hr. Hansen og endnu mere med Hensyn til de senere Optøier, der aabenbar havde deres Udspring fra denne Sag; thi uagtet jeg troede at maatte føle mig aldeles overbeviist om, at han hverken havde ligefrem foranlediget dem eller taget nogen Deel i dem, hvilket var den væsentligste Glæde, jeg har havt under denne Sags Behandling, saa maatte jeg dog

antage, at han maatte føle sig smerteligt bevæget ved Tanken om, at disse Optøier, der vare foretagne af en Medfølelse hos nogle af hans Kammerater for en ham formeentlig vederfarede Uret, havde taget en saa sørgelig Ende for disse; og da derfor Sagen var tilende, ansaae jeg det for en Opdragers Kjærlighedspligt imod ham at kalde ham til mig for at berolige ham, for at trøste ham, dersom han gjorde sig Skrupler, og for at opmuntre ham til ikke videre at lade sig forstyrre af det Passerede, men med rigt Mod og Kraft at arbeide paa at gjenvinde sin i Anledning af en tidligere Conflict, som jeg nærmere skal omtale, tabte Plads som den Øverste i Classen. Dette skeete i en temmelig lang Samtale i Løverdags Aftes, altsaa inden jeg havde modtaget Deres ærede Skrivelse af 10. dennes. Jeg erfarede ved denne Lejlighed paa Efterspørgsel, at han havde underrettet Dem om det Passerede, og jeg fandt dette aldeles naturligt, vilde ikke engang have antaget det for et glædeligt Tegn, om han ikke havde gjort det. Derimod maa jeg oprigtig tilstaae, at det ikke kunde falde mig ind uopfordret at gjøre Deres Høi-velbaarenhed nogen Meddelelse om det Passerede; det vilde jeg kun finde mig foranlediget til, naar enten Deres Søns Adfærd i eller efter Sagen havde været af en saa betænkelig Charakter, at jeg ikke troede, at De burde være uvidende derom, og maaske endog meente at burde kalde Deres faderlige Formaninger til Hjælp, eller dersom vedkommende Lærers Adfærd havde været af den Beskaffenhed, at jeg troede at skylde Faderen en Erklæring eller Opreisning, som jeg for Forholdenes Skyld ikke meente at kunne give Sønnen; men ingen af Delene var her Tilfældet. Ganske anderledes er det, naar jeg modtager Deres Opfordring dertil; efter denne er det mig en kjær Pligt, med den største Beredvillighed at meddele Dem min Mening om Sagen og enhver Oplysning desangaaende. Min Mening er uforbeholdent denne, at Hr. Hansens Fremgangsmaade har været streng, men ikke enten ulovmedholdelig og

uforsvarlig eller uretfærdig, som Deres Søn, efter hvad han i sin Klage til mig yttrede sig desangaaende, antog den for.

Sagens Sammenhæng er følgende: Det hører til den reglementerede Huusorden i Anstalten, at Eleverne møde fuldt og ordentligt paaklædte ved Morgenbordet, til hvilken Ende ogsaa deres Støvler staae ved deres Seng om Morgen, naar de vækkes. Naar altsaa Inspecteuren med Strenghed spørger en Eleve, der er mødt i Tøfler: »Hvad er det, du har paa Fødderne?« — saa maa Eleven vide, at dette Spørgsmaal ikke gaaer ud paa at erfare, hvilken Art Fodbeklædning han har paa; thi det er synligt nok; men at det indeholder en indirecte Irettesættelse for en Overtrædelse af den befalede Orden, som han maa være sig bevidst, saa snart han seer til sine Fødder; og hans naturligste Svar maa da være en Undskyldning; men istedet derfor svarer han, hvad han vel mindst af Alt burde have svaret, slet og ret: »Tøfler!« — hvorpaa Hr. Hansen giver ham et Ørefigen, — naturligviis ikke for Tøflernes, men for Svarets Skyld; og da han gør Remonstrationer derimod og spørger, hvorfor han slaaer ham o. s. v., paa drager han sig flere Slag. Men er nu dette Svar af den Natur, at det fortjente en saadan Tugtelse? Vare disse Remonstrationer af den Beskaffenhed, at de burde paa drage ham fortsat Rævselse? Disse ere her de naturlige Spørgsmaal, af hvis Besvarelse Sagens Bedømmelse afhænger. Jeg vil meget gjerne troe Deres Søn, naar han siger, at han ikke tænkte sig nogen Trods eller deslige, enten ved hiint eller med disse; men saa mener jeg ogsaa, at man egentlig kun kan beklage Deres Søn, at ikke den naturlige Følelse tilsagde ham et andet Svar, [og at] man ikke kan fordømme Læreren; thi hvad han meente med Svaret, kan dog virkelig Læreren ikke vide, og i og for sig taget maa vist nok det Svar antages som et af de meest irriterende, der kan gives. — Jeg vil oplyse det med et Exempel, som jeg ogsaa brugte for Deres Søn, da han kom til mig og be-

klagede sig for mig, ligesom jeg i det Hele her ikke veed at sige stort andet, end hvad jeg har sagt ham; jeg talte med ham en heel Time; skjøndt det derved ikke lykkedes mig at overbevise ham i hans oprørte Stemning, saa mener jeg dog, at det vil være temmelig overbevisende for Dem, der baade betragter Sagen roligere og paa en ganske anden Maade veed at bedømme Subordinationsforhold, der i al deres Forskjellighed dog have noget Fælleds allevegne. Mit Exempel er dette. Dersom jeg læser med nogle Elever paa en Classe eller har nogen anden alvorlig Forretning med unge Mennesker, der ere mig undergivne, og seer En iblandt dem gjøre Uorden, f. Ex. lee istedet for at være opmærksom, og da spørger: »Hvad er det, du tager dig for?« og faaer det Svar: »Jeg leer!« saa maa det vist ansees for det meest uforskammede Svar, der kan gives, og ved hvilket der i de allerfleste Tilfælde ikke var andet at gjøre end give vedkommende et Dask paa hans uforskammede Mund. Nu kan jo vistnok Tonen og Minen, hvormed et saadant Svar gives, modificere det mangfoldigt, men derom kan naturligviis hverken Deres Høivelbaarenhed eller jeg dømme i dette Tilfælde, da vi ikke var tilstede. Derimod var der speciel Anledning for Hr. Hansen til at tage dette Svar og de senere Remonstrationer i den værste Mening, nemlig i Deres Søns før antydede tidligere Conflict med en anden Lærer, hvorved han mod denne havde viist og selv erkjendte at have viist en i saa høi Grad uartig og trodsig Opførsel, at han takkede mig som for en Godhed og Skaansomhed, fordi jeg lod ham slippe med at gaae ind til Læreren iblandt de mindre Elever i Præparationsværelset og bede ham om Forladelse i disses Nærværelse, — noget, som jeg maa ansee for særdeles ydmygende for en ældre Eleve. Jeg veed ikke, om ogsaa Deres Søn har meddelt Dem denne Tildragelse; jeg for min Deel vilde ligesaa lidt have fundet mig foranlediget til at meddele denne som den nærmest her omhandlede, naar jeg ikke blev opfordret

dertil derved, at den uidentvivel tjener til at forklare den sidste. Sagen er denne. I Hr. *Paludan-Müllers*¹²⁾ første Inspectionsuge troede En af Deres Søns Classes kammerater, *Mau*, sig fornærmet af Hr. Müller — (Jeg har destoværre i det hele for de ældre Elever forefundet en Mangel paa villig Lydighed og kjærlig Ærbødighed mod Lærerne, som har været mig meget beklagelsesværdig, og som den kjærlige Omgang, jeg har gjort mig til Princip, og som Lærerne med stor Glæde og mangen Opoffrelse følge, endnu ikke har kunnet udslætte, skjøndt den paaskjønnes, hvorpaa jeg havde et mærkeligt Exempel endog hos Deres Søn, da han, i det han heftigt beklagede sig over Hr. Hansen, udbød: »Hvad kan det hjælpe, Alt hvad Hr. Hansen gjør for os, naar vi hvert Øjeblik kan vente Sligt?«) — og var med Møie bragt til Orden. Kort efter, samme Aften, havde Ewald faaet Tilladelse til at sidde paa *Maus* Værelse for at læse Latin med ham og et Par andre af samme Classe. Da de fjasede istedet for at læse, paamindede Hr. Müller dem, men fik af Ewald blot gjentagne Gange det studse Svar: »Vi læse«, — og da Hr. Müller forgjæves havde søgt med mindelig Tiltale at bringe ham til Erkjendelse og til Taushed, sagde han omsider: »Dersom du nu ikke er ordentlig, faar du een paa Øret«, hvorpaa Ewald erklærede, at han ikke taalte Hug, og at han ikke maatte gjøre ham ulykkelig o. desl., og i det hele gebærdede [han] sig meget ilde. Der burde Hr. Müller visselig have slaaet til, i hvad der endog var fulgt paa; thi man bør ikke true uden at udføre Trudselen; og naar en Eleve bærer sig saaledes ad, naar han ikke ved et høist godmodigt Menneskes mindelige Tiltale vil lade sig rette, saa er der ingen anden Udvei; Orden skal dog kunne tilveiebringes, og en Elev maa dog umulig kunne beholde det sidste Ord mod sin Lærer, især naar han har Uret i alle Henseender. Imidlertid lod Hr. Müller af en vis Skaansomhed mod hans ophidsede Sind sig nøie med at vise ham ind paa hans eget Værelse;

men i det han kommer derind, kaster han i sin Forbittrelse en lille Dreng, som hører til Maus Kammer, og som for at give ham Plads der til at læse med Kammeraterne havde sat sig ind paa hans Kammer saalænge, ud deraf med en saadan Voldsomhed, at han

Direktor, Dr. theol. G. H. WAAGE
Silhouet i Familiens Eje

tumlede hovedkulds henad Gangen, — naturligvis ikke for Drengens Skyld, men for at vise sin Trods mod Læreren. — Efter denne Scene blev jeg kaldt til og afgjorde Sagen paa den ovennævnte Maade, hvorhos jeg gav ham et Minus paa Sædelighedslisten, og dette er Aarsagen til, at han for forrige Maaned havde slet Charakter for Opførsel og derved tabte sin Plads som den øverste i Classen.¹³⁾ Jeg fortæller ikke denne Hi-

storie for at bedrøve Dem eller for at nedsætte Deres Søn i Deres Øine — (hos mig skal den heller aldrig regnes ham videre til Onde, thi hvad der er afgjort, det er afgjort, og jeg er vis paa, at han ikke oftere vil gjøre sig skyldig i noget Lignende), men for at vise, hvad der maatte berettigge Hr. Hansen til ikke at optage det omtalte Svar og de senere paafølgende Remonstrationer i den bedste Mening. Skulde man mene, at Hr. Hansens Adfærd havde været uretfærdig, fordi der, som man har sagt, skulde have været flere i samme Coustume, som ikke fik nogen Tiltale, da maa det for det første bemærkes, at han ikke blev straffet for Sagens Skyld, men for Svarets; dernæst at hvad der ikke bemærkes, heller ikke kan paatales, og det er ikke saa let en Vintermorgen under ikke stærk Belysning at see saa nøie, hvad 64 Personer have paa Fødderne; at Deres Søn var i Tøfler, bemærkedes ogsaa først, da Hr. Hansen tilfældigviis gik bag efter ham fra Bordet; Dagen i Forveien var i Øvrigt en anden Eleve viist ud af samme Grund, saa at Feilen ogsaa, om just ikke den Dag [saa dog] saaledes, at Deres Søn har bemærket det, er bleven paataalt hos Andre. Der staaer endnu kun eet Punkt tilbage, som Deres Brev giver mig Anledning til at omtale, nemlig hvorvidt en Eleve i den Alder og confirmeret kan antages at burde være fritaget for corporlig Straf. Jeg maa derom bemærke, at ligesom Reglementet, der be- myndiger Lærerne til øieblikkelig at belægge en Eleve med corporlig Rævselse for Trods og Opsætsighed, ikke gjør nogen Forskjel med Hensyn til ældre og yngre Elever, saaledes kan denne Forskjel heller ikke in praxi statueres. Det kan vist aldrig være en vel- tænkende Lærer kjært at skulle behandle en Ældre paa denne Maade; men der kan være Tilfælde, i hvil- ke den nødvendigviis maa anvendes; et saadant Til- fælde var, som jeg før bemærkede, tilstede for Hr. Müller; jeg har selv, hvor stor en Hader jeg [end] er af Sligt, i Fjor maattet true et Par Elever i Øverste Classe

med Hug, og jeg skulde vist ogsaa have udført min Trudsel, dersom de ikke havde vogtet sig for at gjentage deres Forseelse. Hvad Confirmationen angaaer, da er det vistnok en hellig og vigtig Handling, hvis Værd jeg vel maatte være En af de sidste, der skulde mis-kjende eller yttre mig nedsættende om; men ligesaa vist er det, at den ikke er i de ydre Forhold et saadant Overgangspunkt i Drengens som i Pigens Liv; hans Overgangspunkt er, naar han bliver Student; indtil da bliver han i de samme Forholde, og kun hans egen Opmærksomhed paa sig selv og velvillig gode Opførsel i sin subordonerede Stilling kan sikkre ham den humane Behandling, som hans Lærere med hvert Aar blive mere tilbøielige til at vise ham.

Jeg har saaledes efter Deres Høivelbaarenheds Ønske fremsat Alt, hvad jeg vidste at kunne bidrage til Sagens nærmere Bedømmelse og maa nu overlade til Dem selv Bestemmelsen af ethvert videre Skridt i samme. Skulde D. H. endnu ønske nogensomhelst yderligere Oplysning, skal jeg med lige Beredvillighed meddele saadan.

Sorøe, d. 14. Febr. 1839.

ærbødigst

Direktor Waage nævner i dette Brev, at Sagen mellem Adjunkt Hansen og Ewald foranledigede nogle Optøjer af andre Elever, der følte sig brøstholdne over den Ewald formentlig tilføjede Uret. Inspektionsprotokollen for den 30. Januar 1839 oplyser herom, at nogle Elever for at ytre deres Misfornøjelse med den Ewald tildelte Straf om Aftenen tillod sig de skændigste Optøjer. Da Adjunkt Hansen noget efter Aftensbordet begav sig til sit Værelse, blev hans Dør udefra slaaet i Laas, Sovesalsdøren bundet til med Sejlgarn, Lamperne paa Gangen slukket, og adskillige Gange hørtes Mishagsraab.

Direktoren blev underrettet; han kom straks over paa Skolen, lod Eleverne ringe sammen og møde i

Lovsangssalen. Her opfordrede han de skyldige til at melde sig selv og erklærede, at hvis dette ikke skete, vilde der blive anstillet de strengeste Undersøgelser, og de skyldige da eksemplarisk afstraffet.

For Fredag den 1. Februar meddeler Protokollen, at da ingen af de skyldige meldte sig, begyndte Direktør i Aftes Undersøgelsen, — »de have imidlertid endnu ikke ført til noget sikkert Resultat«. — Lørdag Aften Kl. 10 endtes Undersøgelserne; de skyldige — Hovedmændene — var *Friedenreich* og *Pedrin*.¹⁴⁾ Direktør »udsøndrede« dem fra de øvrige Elever og gav dem indtil videre Arrest paa Sygestuen — og for Søndagen Fritagelse for Kirkegang; han skrev derpaa til Pedrins Forældre og til *Friedenreichs* Værge, hans Morfader, Kammerjunker *Mylius* til Lystrup, og raadede dem til at udmelde Eleverne; — men Natten mellem Søndag og Mandag løb *Friedenreich* bort; der blev sendt Bud til Lystrup, og Adjunkt *Hagen* rejste til København, hvor han fandt Flygtningen hos sin Broder. Som Grund for Flugten angav han Frygt for Straf i hele Skolens Overværelse. Efter Aftale med Familien fulgte han om Onsdagen frivilligt tilbage med Adjunkten. — Begge Elever blev derefter udmeldt. *Friedenreich* boede i Dagene, inden han rejste, hos Direktør.¹⁵⁾

Paa Waages Svar til Oberstløjtnant Ewald indløb der nogle Dage efter et nyt Brev:

Af Deres Høivelbaarenheds ærede Skrivelse af 14de dennes har jeg bragt i Erfaring, at Lærerne ved Akademiet er berettigede til at bruge korporlige Straffe, og at Deres Høivelbaarenhed desværre herunder tillige indbefatter Ret til at give Ørefigen.

I Tillid til Deres faderlige Maade at behandle Ungdommen paa beder jeg Deres Høivelbaarenhed at tage i Overveielse, om det Forefaldne dog ikke maatte være Anledning til at forandre Academiets Disciplin derhen, at alle nedværdigende Straffe, og navnlig Øre-

figen, afskaffes, i det mindste for de ældre Elever, og at, saafremt korporlig Straf maatte skønnes nødvendig, denne da, saaledes som Brug er i andre Nutidens Skoler, dicteredes af Deres Høivelbaarenhed selv.

I Forventning af Hr. Directurens nærmere Formening herangaaende, giver jeg mig tillige den Ære at oversende til Deres Høivelbaarenheds behagelige Efterretning et Udtog af min Søns Brev af 4de og en Copie af mit Svar til ham af 9de dennes.

Kiøbenhavn, den 18de Februar 1839.

ærbødigst
Carl Ewald.

Høivelbaarne
Herr Professor, Doctor Theologiæ Waage,
Directeur for Academiet i Sorøe.

Da begge Kopier er betydningsfulde Akter i Sagen, skal jeg ikke forholde Læseren dem. Ewald fralægger sig i Brevet til sin Far Beskyldningen for at have svaret sin Lærer uforskammet og næsvist, og Faderen giver ham gode Formaninger og udtrykker herved sin Paaskønnelse af den Skaansomhed, der sidst var blevet vist ham; men paa den anden Side vil han ogsaa vide at værne ham mod en formentligt krænkende Behandling.

Sønnens Brev lyder altsaa i Uddrag:

— — — — »Da jeg gik fra Borde, hvor vi havde drukket Mælk, griber Hr. Hansen mig fat i Armen og spørger mig i en streng Tone, hvad jeg havde paa der, og pegede i det samme paa mine Fødder. — Jeg svarede ham derfor forundret: »Tøfler«. Vel kunde der ligge noget uforskammet i dette Ord, men den forundrede Tone, jeg sagde det i, var naturlig, da han saa pludselig tager mig fat ved Armen og i en streng Tone spørger mig derom. Men neppe havde jeg svaret dette, førend han giver mig et umaadeligt Ørefigen, og da jeg spurgte: »Hvorfor slaaer De mig?« blev han ved at

slaae mig, hvor han kunde træffe. Jeg sagde, hvorfor han vilde drive det til en saaden Yderlighed, bad ham flere Gange at holde op, for at jeg kunde tale roligt med ham derom. »Er du rolig?« svarede han, slog mig, trak mig i Haaret, saa jeg to Dage efter kunde føle det. Jeg holdt paa hans Hænder, da han formelig mishandlede mig; men han vedblev at trænge mig tilbage hele Spisesalen rundt omkring Bordet, indtil vi kom til Døren igen.« — — — »Her har Du Tingenes sande Sammenhæng; hvad Du end skulde høre, saa sandt Du troer, at jeg har nogen Kjærlighed til Dig, forholder det sig Ord til andet, som jeg har sagt.«

Og herpaa svarede Faderen følgende:

»Min kjære Hermann! Ikke behøver jeg at sige Dig, at Dit Brev af 4de bedrøvede Moder og mig. Imidlertid glædede det mig, at Du ei er bleven heftig; og jeg vil i denne Anledning kun sige Dig, at jeg, i Forudsætning af, at Du selv paa det yderste bestræber Dig at fortjene Dine Foresattes Tilfredshed, viser Dig nu som før beskeden og lydig, nok fra min Side skal søge at beskytte Dig imod en lignende Behandling. Men idet Du, det indrømmer jeg Dig, føler Dig krænket ved denne Sag med Hr. Hansen, saa husk paa, min kjære Søn, at Du af Hr. P. Müller saavel som af Hr. Directoren blev behandlet med megen Skaansel i Din Sag med denne Lærer. Ogsaa seer jeg med Tilfredshed af Dit Brev, at Tanken om denne Sag, i hvilken Du efter Din egen Tilstaaelse havde Uret, har havt Indflydelse paa Din Gudskelov sindige Adfærd i den beklagelsesværdige Sag med Hr. Hansen. Jeg ønsker iøvrigt, at Du snarest muligt meddeler Din Moder eller mig, naar det, og hvad der er forefalden imellem Hr. Müller og Dig. Jeg haaber, at Alt er igjen i fuldkommen Rolighed og Orden for Eder, at Du for Dit Vedkommende er rask, god og flittig, og at jeg snarest faaer et Brev fra Dig saaledes som det ønskes af

Din kjærlige Fader.

Generalmajor CARL v. EWALD
Ungdomsbillede

Omendskjøndt Dit Brev ingenlunde giver mig Anledning til nogen Frygt i saa Henseende, saa bør jeg dog lægge Dig det paa Hjertet, at Du ei indlader Dig i nogensomhelst Uorden eller Spectakel. Tro mig, at det sande Kammeratskab ei bestaaer i at gjøre dumme Streger sammen, men i at afholde hinanden derfra.«

Tonen i Direktor Waages andet Brev er betydeligt skarpere end i det første, og han staar urokkeligt fast paa sin Mening og afviser bestemt Oberstløjtnantens selvbestaltede, pædagogiske Overhøjhed; han skriver:

»Det har gjort mig meget ondt af Deres Høivelbaarenheds ærede Skrivelse af 18de dennes at see, at De af mit udførlige Brev af 14de dennes ikke synes at have bragt andet i Erfaring, der var værd at omtale, end det, der allerede i mange Aar har kunnet være bekjendt for Enhver, der interesserede sig for Academiets, nemlig at Lærerne ved Academiets er berettigede til at bruge korporlige Straffe. Da dette Reglements § 38 berettiger Lærerne og Assistenten ved den physiske Opdragelse til i visse Tilfælde »*øjeblikkelig* og *paa Stedet* at revse en Eleve med korporlig Straf«, saa følger deraf, at Slag med Haanden ikke kunne tænkes undtagne i denne Bemyndigelse.

Jeg maa fremdeles meget beklage, at Deres Høivelbaarenhed i bemeldte Skrivelse har fundet Dem foranlediget til at bruge en Skrivemaade, der i det høieste kun vilde anstaae en overordnet Autoritet, der i Misbilligelse af det Passerede forlangte den underordnede Embedsmands Betænkning, men som aldeles ikke er anvendelig imellem Mand og Mand, der ikke staae i nogetsomhelst Tjenesteforhold til hinanden. Jeg fatter aldeles ikke, paa hvilken Grund De bygger Deres »Forventning af min nærmere Formening« angaaende en Forandring i den ved Reglementets foreskrevne Disciplin i Academiets Opdragelses- og Undervisnings-Anstalt, og det vil derfor vistnok ikke behøve nogen Undskyldning, naar jeg undlader enhver

Yttring angaaende denne Sag, efterdi en saadan ikke vilde med Hensyn til det omhandlede Factum afgive nogen yderligere Oplysning, som jeg kunde formenes at skyldte Deres Høivelbaarenhed som Fader.

Derimod takker jeg D. H. for de tilsendte Afskrifter af Deres Søns Beretning til Dem angaaende hint Factum, der ganske stemmer med hans Forklaring desangaaende for mig, og af Deres Brev til ham af 9. dennes; de sidste Linier deri udtale endog i Korthed og Klarhed, hvad jeg idelig ved forefaldende Leiligheder stræber at indprente især de ældre Elever, fordi jeg anseer det for væsentlig at høre med til en god Tone i en Skole og Opdragelses-Anstalt og at være et af de væsentligste Midler til Ordenens Vedligeholdelse, at fornemmelig de ældre Elever lade sig det være magtpaaliggende at medvirke til Forebyggelse af alle Slags Uordener.

Kun maa jeg med Hensyn til nogle Yttringer høiere oppe i Brevet tillade mig at bemærke, at naar en Eleve, som De skriver, selv paa det Yderste bestræber sig for at fortjene sine Foresattes Tilfredshed og viser sig beskeden og lydige, da trænger han sandelig ikke til Beskyttelse udenfra, og at det dog forekommer mig noget betænkeligt saa ligefrem at indrømme, hvad Director, der stod Forholdene nærmere [og] kunde betragte dem med fuldkommen Rolighed og tidligere havde lagt sin Velvillie for ham for Dagen, ikke havde kunnet indrømme ham, nemlig at han virkelig havde lidt en Krænkelse af sin Lærer, førend De endnu havde indhentet Oplysning fra Director om Sagen. Jeg forudsætter nemlig, at han ogsaa havde underrettet Dem om, at han strax havde klaget til mig.

Sorøe, d. 24. Febr. 1839.

ærbødigst.«

Holdt Waage fast ved sit Standpunkt, saa var den vordende General ikke mindre standhaftig; hvis Direktoren havde følt sig fornærmet, saa var det, fordi han

ganske havde misforstaaet den gode Hensigt; men da Ewald altsaa ikke kunde faa sine Anskuelse om Anvendelse af Legemsstraf anerkendt hos den soranske Direktor, saa han sig nødsaget til at søge Undsætning paa højere Sted.

I følgende Brev afsluttede han da Diskussionen fra sin Side:

At Deres Høivelbaarenhed saa aldeles har kunnet misforstaae min Skrivelse af 18de dennes beklager jeg meget.

Min Attraa var og er, at sikkre min Søn i den Tid, han har tilbage paa Sorøe Academies Skole for en Behandlingsmaade, der efter min, paa Erfaring grundede Overbeviisning er forkastelig — en Anskuelse, som heller ikke er fremmed for vor Lovgivning, hvilket Deres Høivelbaarenhed vil indrømme ved at kaste et Blik paa Pagina 220, XVIIIde Deel af Schou's Chronologiske Register over de Kongelige Forordninger etc.¹⁶⁾

Deres Høivelbaarenheds Skrivelse af 14de dennes overbeviiste mig om, at hiin Sikkerhed ikkun vil kunne tilveiebringes ved en Forandring i Academiets Disciplin; jeg ønskede at opnaae denne igiennem Dem, og udbad mig derfor omgaaende Deres Formening.

Deres Høivelbaarenheds Skrivelse af 24de dennes tilintetgjør alt Haab om dette Ønskes Opfyldelse, og der bliver altsaa nu kun tilbage for mig at henvende mig til høiere Vedkommende.

Kiøbenhavn, den 28de Februar 1839.

ærbødigst
Carl Ewald.

Høivelbaarne
Herr Professor, Doctor Theologiæ Waage,
Directeur for Academiet i Sorøe.

Ewald havde dog allerede for længst omtalt Sagen til »højere Vedkommende« — til Kongen; derimod meddeler Gehejmekonferensraad A. B. Rothe, Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Sko-

ler, i et Brev af 21. Februar til Waage, at Ewald endnu ikke havde talt til ham om Sagen, skønt han »til adskillige Tider« havde været sammen med Ewald, der syntes at være meget vred, — »hvilket jo dog ikke kan incommodere Andre end ham selv«. Lejligheden til at fremføre sin Klage for Rothe havde altsaa flere Gange tilbudt sig, men Ewald havde vel endnu ikke helt opgivet Haabet om at komme til Forstaaelse med Waage. — At Kongen var gjort bekendt med Sagen, fremgaar af Rothes Brev af 15. Februar. Han fortæller heri, at han paa given Foranledning havde forsikret Kongen om, at det forefaldne ikke paa nogen Maade vilde lægge Hindringer i Vejen for Ewalds Fremgang i Skolen.

Men efter at Forhandlingerne mellem Ewald og Waage var bristet, søgte den fornærmede Far Hjælp hos Rothe, der i sit Brev af 9. Marts skriver, at han har haft Besøg af Ewald, »som i en lang Samtale har forklaret mig sit hele Forhold i denne fortrædelige Sag. Om det Passerede med Sønnen kan der naturligviis nu ikke længere være Tale; han—Faderen—er fuldkommen overbeviist om, at det ikke vil have nogen somhelst Indflydelse paa Sønnens Fremgang i Skolen. Efter hvad han gientagende har yttret til mig og til hans Fortrolige, min Svigersøn Linde,¹⁷ er det, der alermest ligger ham paa Hierte og virkelig bedrøver ham, at han troer at have tabt det gode Omdømme og det — hvad skal jeg kalde det? — attachment, som han før meente at staa i hos Dem, en Mand, for hvem han har den største Høragtelse, og til hvem han paa en usædvanlig Maade følte sig hængt ved en hiertelig Hengivenhed og Overensstemmelse i Karakter og Tænkemaade. Uden Tvivl har han ogsaa talt til Kongen i denne Tone, og jeg er viss paa, at Kongen ugerne seer nogen Disharmonie mellem Dem og Ewald. Siig mig ved Leilighed dog snart, hvorvidt jeg maae gaae med at berolige Ewald i denne Henseende, hvilket jeg gjerne vilde.«

Rothes Forsøg paa at mægle og glatte ud lykkedes ikke saa ganske, som han sikkert havde ønsket det. Ewalds Adfærd havde krænket Waage paa det dybeste, og det lagde han ikke Skjul paa i sit Svar af 11. Marts.

Rothe kunde efter Waages Mening vist ikke forlange, at han skulde billige Ewalds Fremgangsmaade — at gaa til Kongen, endnu inden han havde begyndt Forhandlingerne med Direktor, eller at han skulde godkende den Skrivemaade, som Waage havde gjort Rothe bekendt med. — »Han har kastet en Handske, som jeg ikke har kunnet undgaa at optage — hedder det i Brevet — og begyndt en Strid, som jeg er nødt til at udfægte, om den endog skulde tage en alvorligere Udgang for mig end den nogensinde kan faa for ham, som intet kan tabe, mens jeg tvinges til at sætte Alt paa Spil. Men hverken hvad der er sket, eller hvad der muligvis kan skee, skal hos mig fremkalde nogen Animositet enten mod ham personlig eller endnu mindre mod hans Søn.«

Sagen med H. F. Ewald gav Anledning til, at Spørgsmaalet om Anvendelse af Ørefigenstraffen blev taget op til fornyet Drøftelse. Gehejmeraad Rothe havde gennem mange Aar været ivrig for denne Strafs Afskaffelse og plejede i det mindste nogle Gange hvert Aar i Direktionsmøderne at fortælle en Historie om en Dreng, der skulde være blevet døvt som Følge af et Slag paa Øret.¹⁸

Man indsamlede et omfangsrigt Materiale til Belysning af dette Emne; man gik helt tilbage til Frederik II's Fundats af 31. Maj 1586, man gjorde Uddrag af Straffereglementet ved Landkadetkorpset og af det Kapitel i Melchiors Bog om Herlufsholm, hvor Straffene omhandles, og man afskrev Skrivelser om Disciplinærstraffe, vekslet mellem Rektoren ved Domskolen i Slesvig og det tyske Kancelli; men lige saa vigtigt fandt man det naturligtvis at indhente en Erklæring fra Waage.

Direktoren afviste i skarpe og bestemte Ord Gehejmraadens Plan om ved et kgl. Reskript at nedlægge Forbud mod at give Ørefigener. Havde Kongen end udtalt det ønskelige i et saadant Skridt, saa maatte det erindres, at denne Udtalelse var fremkaldt »ved en Klage fra en Underviisningsvæsenet og Stiftelsen uvedkommende Mand, der, ihvor dygtig og agtværdig han end er, dog ikke kan antages at gjelde mere hos Hans Majestæt i saadan Sag end hele Underviisnings-Collegiet i Forening med Bestyreren af vedkommende Anstalt.«

Waage vilde iøvrigt ikke indlade sig paa en Diskussion af dette Spørgsmaal, men blot betone, at det efter hans Overbevisning var et Livsspørgsmaal saavel for Skolen i Sorø, hvor Forholdene var ganske anderledes end i en almindelig Skole, som for ham selv, at den omhandlede Straf ikke afskaffedes; han fandt det dobbelt betænkeligt at gøre det paa indeværende Tidspunkt og paa Grund af en Anledning, der ikke vilde kunne skjules for Eleverne. Han vilde ved selve Reskriptet føle sig hindret i sin Virksomhed, og ved den Maade, hvorpaa det blev fremkaldt, vilde han føle sig saa kompromitteret i sin Stilling som Direktor, at han maatte se sig nødsaget til at opgive sit Embede.

Waage fandt kraftig Støtte hos Etatsraad Hansen, der i sit ovenfor citerede Brev til Waage meddelte, at han i Overensstemmelse med Direktor havde fremsat sine Betænkeligheder over for Rothe, og at han i særlig Grad havde følt sig betænkelig, naar Talen var om et Forbud, der blev knyttet til den Ewaldske Historie. Det var lykkedes ham at gøre Rothe »det haandgribe- lig forstaaeligt, at et saadant Lovbud *i dette Øjeblik* vilde udsætte Academiet og Directionen for megen Ulempe og ikke engang kunde være i Ewalds (Faderens) egen Interesse, men meget mere ogsaa udsætte ham for Ubehageligheder. Gehejmraaden blev da ogsaa overbeviist herom, saa han udvirkede Kongens Tilladelse til, at Sagen — saaledes havde jeg foreslaaet

— maatte sættes i Beroe, indtil den kunde behandles uden at faa Udseende af at staae i Forbindelse med Ewalds Affaire. Jeg har dog dermed — thi det maa jeg jo ikke fordølge — maattet love, at jeg ikke *for bestandig* vil henholde Sagen med Snak, og at jeg, naar Tiden kom, hvilken dog aldeles ikke er bleven bestemt, vilde arbeide til en saadan Foranstaltning paa en eller anden Maade, at Ørefigenstraffen kunde ophøre.¹⁹

Sagen stod altsaa nu paa Etatsraad Hansen, der naturligtvis ikke — som han ogsaa skrev — havde tænkt at ville gøre sig skyldig i Svig ved at give Kongen og Gehejmerraad Rothe et Løfte, som han havde til Hensigt at bryde; men han havde endnu ikke begyndt at tænke over, hvorledes denne Sag skulde gribes an, fordi han antog, at man endnu var alt for nær ved den Begivenhed, der ikke maatte kunne sættes i Forbindelse med Ørefigenstraffens Afskaffelse.

Man havde da foreløbigt vundet Tid, — og den, der vinder Tid, vinder som bekendt ofte ogsaa mere. Hvor vidt Begivenheden med Ewald siden er kommet paa tilstrækkelig lang Afstand til, at den nævnte Straffemetode har kunnet afskaffes, vil de gamle Soranere ud fra deres egen Skoletids Erfaringer vist selv kunne dømme om, og hvis det ikke er sket, er der vel ringe Udsigt til, at det vil ske i de kommende hundrede Aar; thi efter at Sagen med Ewald nu igen er kommet for Dagens Lys, vil Anledningen ikke kunne skjules for Eleverne.

1) Soraner-Bladet, 6. Aarg. Nr. 10.

2) P. Hjort: Udvalg af Breve. Ny Samling, S. 245.

3) l. c. S. 264.

4) Nogle Blade af I. P. Mynsters Liv og Tid, S. 407.

5) Fædrelandet, 16/12 1842.

6) Fogtmanns citerede Breve, passim; samt Mynsters Brev af 28/11 1836, smstds. S. 14.

7) l. c. S. 45.

8) l. c. S. 272.

9) De her meddelte Breve og omtalte Aktstykker findes alle i Direktorarkivet. Indk. Sager B. 75/1842. De er journaliseret under Betegnelsen: Privat Correspondance mellem Confer. Rothe og afg. Director Waage angaaende Disciplinærsager. De er først indgaaet i Arkivet efter Waages Død.

¹⁰⁾ Adjunkt C. A. Hansen; se H. G. Olriks Lærerbiografier, S. 30.

¹¹⁾ Ingemann havde i Foraaret 1838 i et Brev til Oberstløjtnant Ewald skrevet, at Sønnen »vilde vist ved Flid og Fremgang gøre sine Forældre og Lærere Glæde.« *Th. Ewald: En Slægts Historie*, II, S. 51. — Denne ønskelige Flid er da ikke udeblevet.

i

¹²⁾ Forf. til »Hellig er vor Ungdomslyst«, H. G. Olriks Lærerbiografier, S. 32.

¹³⁾ Om den her af Waage omtalte tidligere Sag med Ewald beretter Paludan-Müller i »DagsJournal for Sorøe Academies Opdragelses-Anstalt«, den saakaldte Inspektionsprotokol, for den 23. Jan. 1839, at Mau (*Heinrich Friedrik Müller Mau*, f. $\frac{8}{1}$ 1821, Søn af Postmester og Apoteker M. i Skelshør, optaget $\frac{1}{9}$ 1831 i Skolens I Klasse som Gratist »paa Grund af Districtchirurg Müllers testamentariske Disposition til Fordeel for Sorøe Academie«, udmeldt $\frac{24}{10}$ 1839. (Immatriculationsprotokollen; jvfr. Müllers Testamentes § 7, Sorøer-Bladet, 3. Aarg. S. 43) i Aftenlæsetiden opførte sig uartig, efter at han havde faaet en Paamindelse om at ophøre med den Uro, som han lavede sammen med de øvrige Elever paa Kammeret. Da Paamindelsen ikke hjalp, straffede P. M. ham, hvilket han tog sig meget nær og ansaa for en meget stor Krænkelser af sin Person. Ved alvorlig Tiltale fik P. M. ham dog straks efter til Ro og Orden. Da Ewald senere — som nævnt i Brevet — kom ind paa Kammeret, har der altsaa været Krigsstemning i Luften, og nu skulde P. M. drilles. Denne observerede snart, at Ewald ikke bestilte noget, men hyppigt forlod sin Plads for at spadsere om i Værelset. P. M. gav ham en Paamindelse om at bestille noget, og Ewald svarede uhøfligt. Da P. M. derefter talte ham strengere til,

viste han en høj Grad af Uforsømmethed baade i Adfærd og Ord. P. M. ansaa det for en Fejl fra sin Side, at han ikke her øjeblikkeligt havde revset Ewald korporligt. Om de to Elevers Afbigt skriver han, at han ikke kan sige andet, end at de gjorde det paa en ordentlig Maade.

¹⁴⁾ *Carl Peter Benzon de Linde Friedenreich*, f. $^{10}/_4$ 1820; Elev i Sorø fra 1833—39.

Andreas Daniel Pedrin, f. $^2/_1$ 1823; Elev i Sorø fra 1835—39.

¹⁵⁾ I »Beretning om Soransk Samfunds Virksomhed fra 16. November 1885 til 1. December 1886«, Side 8 refereres en Tale af C. St. A. Bille fra Samfundets Generalforsamling den 28. Novbr. 1885. Taleren omtalte nogle mærkelige Sammenstræf, han under sit Ophold i Amerika havde haft med et Par gamle Skolekammerater fra Sorø, *Frederik Clausen* og *de Linde-Friedenreich*, der begge var fuldstændigt amerikaniseret, men som begge, skønt mere end 40 Aar var forløbet siden deres Skoletid, hang med Kærlighed ved Sorø og derigennem ved deres gamle Fædreland. Den ene af dem havde opholdt sig saa længe i Amerika, at han næsten helt havde glemt at tale Dansk; kun naar han talte om Sorø, kunde han — og kunde da kun — udtrykke sig paa Dansk. Der har ganske vist været to Soranere af Navnet de Linde-Friedenreich, men hvis den af Bille omtalte er identisk med ham, der forlod Sorø under saa dramatiske Omstændigheder, saa har dette altsaa ikke berøvet ham Kærligheden til den gamle Skole.

¹⁶⁾ Forordn. af 29. Juli 1814, Bilag A indeholder Instruktion for Lærerne ved Købstædernes Borgerskoler; § 27 — 17. Bind, Side 220 — bestemmer: »I Henseende til Straffene bør Skolelæreren især afholde sig fra en saadan Behandling, som enten kunde have skadelig Indflydelse paa Børnenes Legemer, eller være den med Straffen tilsigtede Forbedring i Veien. Han maa aldrig tillade sig at give Børnene Ørefigen, Stød eller Slag med Haanden, at knibe dem eller bruge Skiildsord imod dem; . . . og overalt ingenlunde betiene sig af vansærende Straffe, som kunde quæle Barnets Ærefølelse, og mere tiene til at forhærde end forbedre det.«

¹⁷⁾ Oberst Georg Linde (1787—1847).

¹⁸⁾ Brev af 16. Marts fra Etatsraad J. O. Hansen i Universitetsdirektionen til Direktor Waage.

¹⁹⁾ Etatsraad Hansens Optræden her imod Rothe bekræfter, hvad Peder Hjort har skrevet om Forholdet mellem disse to Medlemmer af Universitetsdirektionen. Hjort fortæller, at Hansens Indflydelse var ret betydelig, at han ved Lejlighed forstod at gøre den gældende, og at Rothe — skønt hans Overordnede — i Grunden var bange for ham. P. Hjort: Udvalg af Breve, I, S. 85.

NORDLUNDES BOGTRYKKERI,
BLAAGAARDSGADE 17, KBHVN.

DIS-Danmark

